

KRYSTYNA MASIKOWSKA, ANETA MALEC, ANNA PTAK, BEATA IGNACZAK
Biblioteka Politechniki Łódzkiej

Współpraca bibliotek systemu biblioteczno-informacyjnego wybranych uczelni technicznych ze środowiskiem naukowym w świetle badań ankietowych

Tematem artykułu jest współpraca bibliotek wchodzących w skład systemu biblioteczno-informacyjnego ze środowiskiem uczelni.

Referat oparto na badaniach ankietowych przeprowadzonych w bibliotekach 18 uczelni technicznych w Polsce. W badaniach i referacie uwzględniono biblioteki filialne, wydziałowe, instytutowe, katedr i studiów. Uznano, że właśnie te biblioteki, choćby ze względu na usytuowanie (najczęściej na terenie jednostek organizacyjnych) i specyfikę księgozbiorów, są najbliższej potrzeb użytkowników. Celowo pominięto biblioteki główne. W ankietach zawarto pytania o współpracę bibliotek ze środowiskiem naukowym w zakresie gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów oraz informacji naukowej, a także budowania pozytywnych relacji na poziomie bibliotekarz – użytkownik.

Wyniki badań pozwoliły ustalić, jak przebiega współpraca czy jest korzystna dla stron i w jakich formach się przejawia.

Wstęp

Biblioteki uczelniane są nierozłącznie związane z macierzystą uczelnią i jej środowiskiem naukowym. Powoływane są do życia z myślą o społeczności akademickiej. Stanowią warsztat pracy dla naukowców i studentów.

W każdej uczelni funkcjonuje system biblioteczno-informacyjny, który w swojej strukturze wyróżnia bibliotekę główną oraz, w zależności od potrzeb, biblioteki filialne, wydziałowe, instytutowe, katedralne, zakładowe i studiów. Biblioteki systemu merytorycznie podporządkowane są bibliotece głównej.

Na organizację, działalność i rozwój tych bibliotek ma wpływ wiele czynników, takich jak: zgromadzony księgozbiór, wyspecjalizowany zespół pracowników, warunki lokalowe, stopień automatyzacji oraz, co oczywiste, środki finansowe.

Współpraca bibliotek z kadrą naukową i studentami w dużej mierze zależy od funkcjonowania wymienionych elementów. Współdziałanie obu stron może przynieść wymierne korzyści w zakresie działalności bibliotek systemu biblioteczno-informacyjnego oraz realizacji potrzeb i oczekiwań użytkowników.

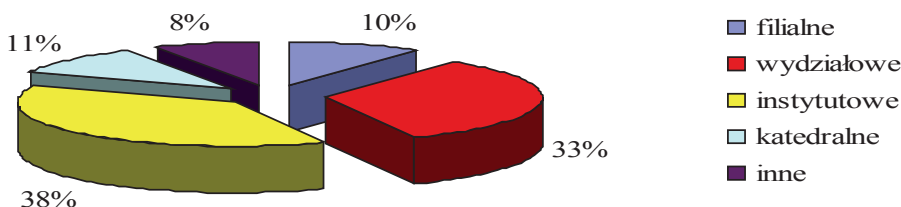
Omówienie wyników badań

Celem przeprowadzonych badań było uzyskanie informacji na temat współpracy bibliotek systemu biblioteczno-informacyjnego (z pominięciem bibliotek głównych) ze środowiskiem akademickim. Materiał do badań zebrano na przełomie stycznia i lutego 2008 r. Posłużono się ankietą stworzoną przy pomocy amerykańskiego programu SurveyMonkey. Ankietę skierowano do bibliotek 18 uczelni technicznych w Polsce.

W pierwszej kolejności próbowano dotrzeć do respondentów poprzez listę dyskusyjną Dyrektorów Bibliotek Uczelni Technicznych. Tą drogą uzyskano 25 wypełnionych kwestionariuszy.

Drugim sposobem dotarcia do bibliotek było bezpośrednie wysłanie e-maili z linkiem do ankiety. Oszacowano, że w wybranych uczelniach technicznych w kraju istnieje ok. 270 bibliotek systemu. Dotarcie do wszystkich respondentów było niemożliwe z powodu braku adresów mailowych na stronach uczelni bądź stronach bibliotek głównych. Ostatecznie wysłano 120 e-maili z prośbą o wypełnienie ankiety. Otrzymano 76 wypełnionych kwestionariuszy. Spośród nadesłanych ankiet 11 było niekompletnych, dlatego nie wzięto ich pod uwagę.

W sumie próba badawcza objęła 90 bibliotek, w tym: 9 filialnych, 30 wydziałowych, 34 instytutowe, 10 katedralnych i 7 innych (m.in. zakładów, studiów).

Rys. 1. Rodzaje bibliotek biorących udział w badaniach.

Źródło: Badania własne.

Ankieta składała się z pięciu bloków tematycznych, w których pytano o współpracę bibliotek ze środowiskiem akademickim w zakresie: ogólnych uwarunkowań działalności bibliotek (finanse, lokal, personel), gromadzenia zbiorów, ich opracowania i udostępniania oraz informacji naukowej. Pytano także o relacje interpersonalne między bibliotekarzami a pracownikami naukowymi.

Kwestionariusz zawierał 28 pytań. Pierwsze dwa miały charakter formalny, proszono o podanie nazwy biblioteki oraz nazwiska osoby wypełniającej ankietę. Pozostałą część ankiety stanowiły 24 pytania wyboru oraz 2 pytania otwarte. Respondenci mieli także możliwość umieszczenia komentarzy przy większości pytań oraz podzielenia się swoją opinią po wypełnieniu ankiety.

Brak anonimowości z całą pewnością wpłynął negatywnie na ilość nadesłanych ankiet. Pomimo to poproszono o podanie danych kontaktowych, w celu ewentualnych konsultacji.

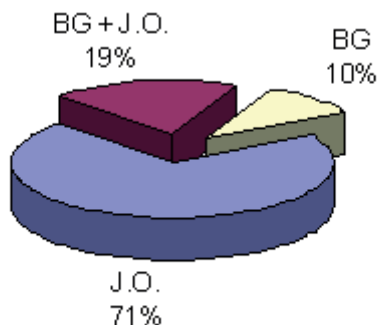
Ogólne uwarunkowania wpływające na współpracę bibliotek ze środowiskiem naukowym

Sposób finansowania bibliotek, sytuacja lokalowa, stopień automatyzacji oraz kwalifikacje personelu wpływają na sprawne funkcjonowanie bibliotek systemu. Warunki te w pierwszej kolejności determinują działalność bibliotek, a pośrednio wpływają na rozwój ich współpracy ze środowiskiem akademickim. Starając się ocenić sytuację w jakiej działają biblioteki systemu biblioteczno-informacyjnego poświęcono wymienionym zagadnieniom pierwszą część ankiety.

Zapytano, kto finansuje działalność biblioteki w zakresie zakupu zbiorów i zatrudnienia personelu:

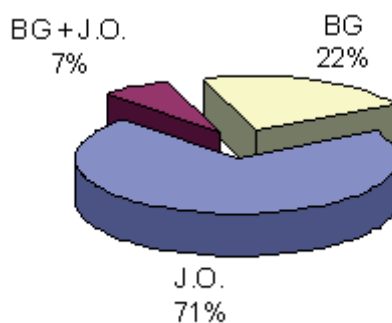
- jednostka organizacyjna, na terenie której działa biblioteka (J.O.),
- biblioteka główna (BG),
- jednostka organizacyjna, wspólnie z biblioteką główną (BG + J.O.).

Większość, bo aż 71% bibliotek biorących udział w badaniu, finansowana jest z budżetu własnych jednostek organizacyjnych zarówno w zakresie zakupu zbiorów, jak i wynagrodzenia personelu.

Rys. 2. Finansowanie zbiorów.

Źródło: Badania własne.

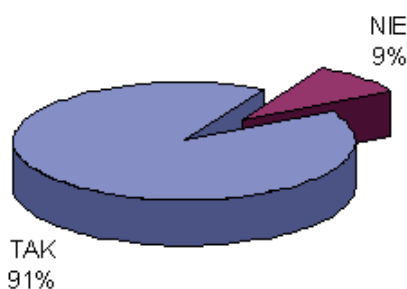

Rys. 3. Finansowanie personelu.

Źródło: Badania własne.

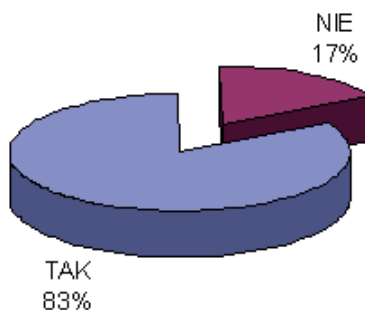
Według przeprowadzonych badań, 91% bibliotek posiada samodzielne pomieszczenia, 83% dysponuje czytelnia, 9% nie ma własnego lokalu, a w 17% bibliotek brakuje czytelnia. W takiej sytuacji znajdują się przede wszystkim biblioteki katedralne i zakładowe, których zbiory przechowywane są często w salach dydaktycznych, na korytarzach czy w innych pomieszczeniach zastępczych. Biblioteki te zazwyczaj wypożyczają swoje zbiory tylko pracownikom własnej jednostki organizacyjnej.

Jednak bez względu na to, kim są użytkownicy danej biblioteki, brak odpowiednich warunków lokalowych z pewnością nie wpływa pozytywnie na rozwój współpracy ze środowiskiem akademickim.

Rys. 4. Czy biblioteka posiada samodzielne pomieszczenie?

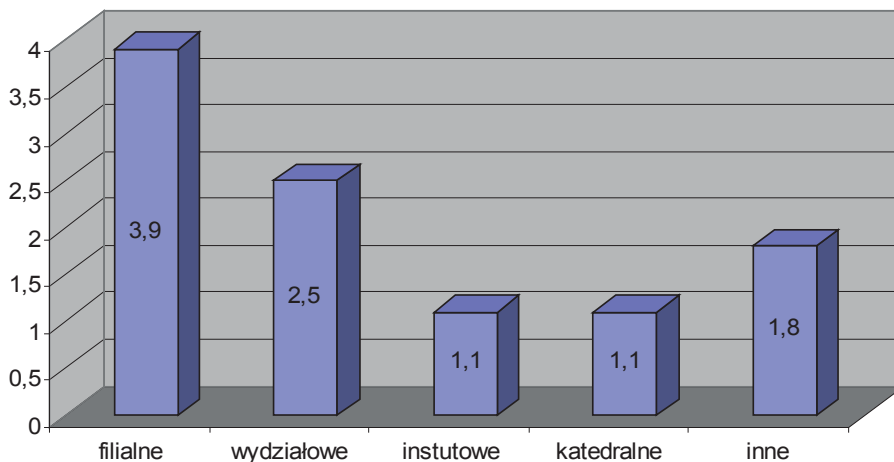
Źródło: Badania własne.

Rys. 5. Czy biblioteka posiada czytelnię?

Źródło: Badania własne.

Kolejne pytanie dotyczyło liczby stanowisk komputerowych przeznaczonych dla użytkowników. Okazuje się, że aż 41% badanych bibliotek takich stanowisk nie posiada. Jest to sytuacja niepokojąca, zwłaszcza w dobie rozwijających się technologii informacyjnych, kiedy dostęp do komputerów i Internetu jest niezbędny w prowadzeniu prac naukowych.

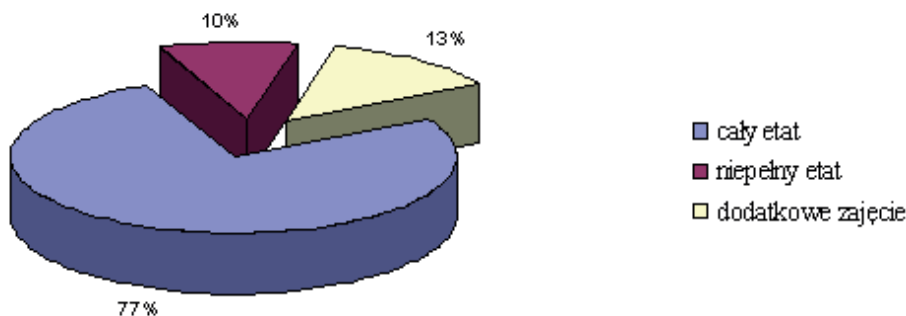
Rys. 6. Średnia zatrudnienia w bibliotekach.

Źródło: Badania własne.

To, jak biblioteka postrzegana jest przez otoczenie i jak przebiega jej współpraca ze środowiskiem naukowym, zależy w dużej mierze od kwalifikacji i liczebności zatrudnionego personelu. Poniższy wykres przedstawia średnią stanu zatrudnienia w poszczególnych rodzajach bibliotek.

Najwięcej osób zatrudnionych jest w bibliotekach filialnych i wydziałowych. Obsada jednoosobowa przeważa w bibliotekach instutowych i katedralnych.

Z dalszych badań wynika, że 77% zatrudnionych pracuje w pełnym wymiarze czasu pracy, 10% na niepełnym etacie, natomiast dla 13% osób praca w bibliotece jest dodatkowym zajęciem.

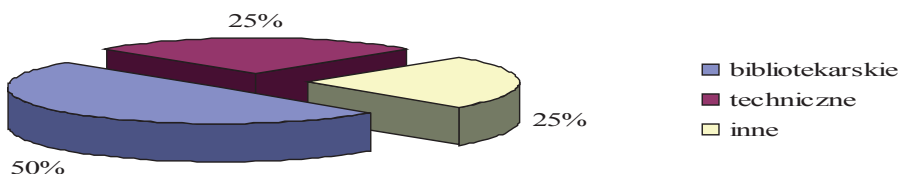

Rys. 7. Struktura zatrudnienia.

Źródło: Badania własne.

Szczegółowa analiza danych wykazała, że na 90 bibliotek, 51 prowadzonych jest przez jedną osobę, w tym w 22 bibliotekach użytkownicy obsługiwani są przez osoby, których opieka nad biblioteką stanowi dodatkowy obowiązek służbowy. Biblioteki te zazwyczaj są czynne najkrócej, a w przypadku choroby bądź urlopu pracownika często zostają zamykane. Czy zatem księgozbiory i zaplecze informacyjne tych bibliotek mogą być w pełni wykorzystywane? Chyba nie zawsze jest to możliwe.

Strukturę wykształcenia osób pracujących w badanych bibliotekach przedstawia poniższy wykres.

Rys. 8. Struktura wykształcenia.

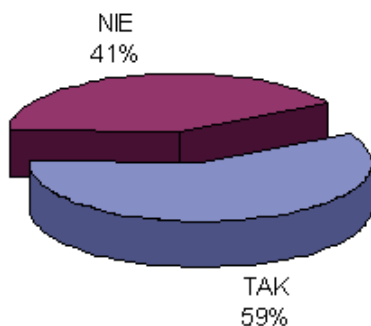
Źródło: Badania własne.

Połowa osób zatrudnionych w bibliotekach ma wykształcenie bibliotekarskie, pozostałe 50% stanowią pracownicy z wykształceniem technicznym lub innym. Różnorodność wykształcenia personelu zatrudnionego w badanych bibliotekach, a szczególnie to, że 25% osób tam pracujących ma wykształcenie techniczne, jest korzystna dla użytkowników, którzy często oczekują fachowej, specjalistycznej informacji.

Gromadzenie i selekcja zbiorów

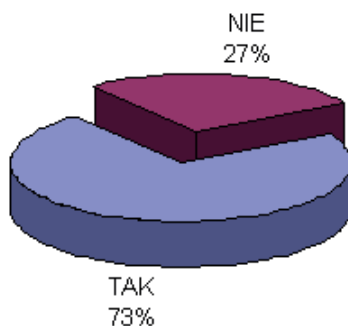
Amerykański bibliotekoznawca Paul Jenkins w swojej książce *Faculty – librarian relationships* napisał, że kształtowanie księgozbioru poprzez gromadzenie i selekcję jest największym, a jednocześnie najbardziej istotnym obszarem współpracy pomiędzy bibliotekami a kadrami naukowymi. Pracownicy tych specjalistycznych bibliotek powinni być w ciągłym kontakcie z pracownikami akademickimi oraz brać pod uwagę ich opinie i sugestie zarówno przy gromadzeniu, jak i selekcji księgozbioru. Pracownicy naukowcy, będący specjalistami w swojej dziedzinie, doskonale orientują się w nowościach z danej tematyki. Bibliotekarze natomiast wiedzą po jaki rodzaj literatury użytkownicy sięgają najchętniej. „The faculty know how students *should* use the library, while librarians know how they *do* use the library”¹.

Przeprowadzone badania zdają się potwierdzać tę tendencję. Na pytanie, czy istnieje wspólna, uzgodniona z władzami jednostki organizacyjnej, polityka gromadzenia zbiorów, 59% bibliotek odpowiedziało twierdząco. Natomiast w selekcji księgozbioru pracownicy naukowcy pomagają w 73% badanych bibliotek.

Rys. 9. Czy istnieje ogólna polityka gromadzenia zbiorów?

Źródło: Badania własne

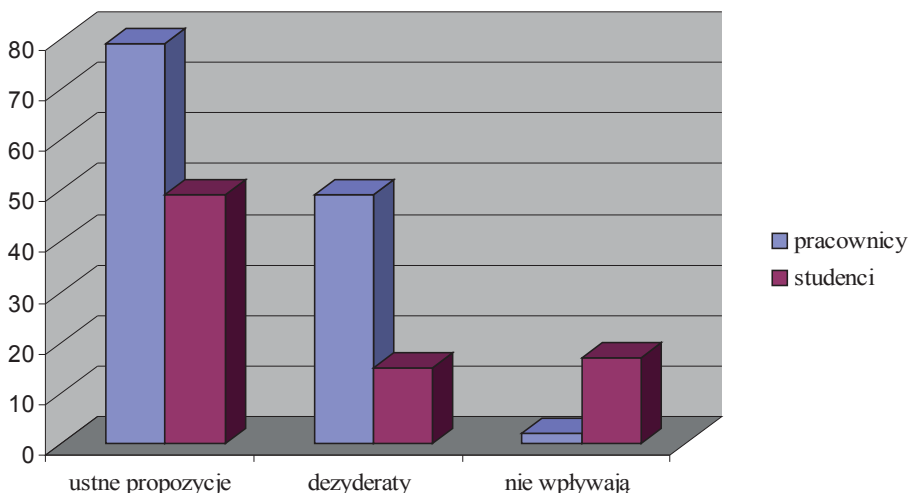
Rys. 10. Czy pracownicy naukowcy pomagają w selekcji księgozbioru?

Źródło: Badania własne

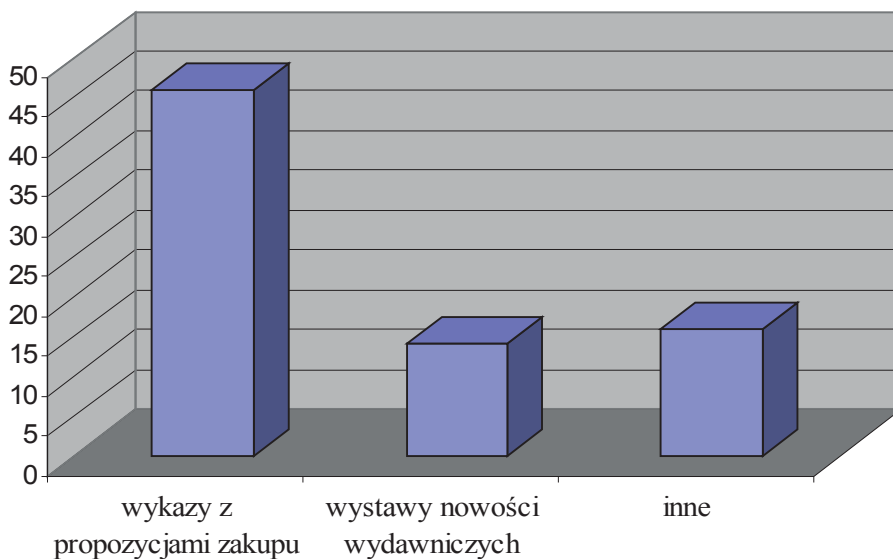
Jednocześnie zapytano respondentów, w jaki sposób użytkownicy (zarówno pracownicy naukowcy, jak i studenci) mogą wpływać na dobór księgozbioru. Otrzymane odpowiedzi wskazują, że odbywa się to głównie poprzez ustną propozycję zakupu określonych pozycji oraz składanie dezyderatów. Istnieje pewien odsetek bibliotek, w których użytkownicy nie mają wpływu na tworzony księgozbiór.

Natomiast bibliotekarze podejmujący taki rodzaj współpracy z użytkownikami, szczególnie cenią sobie zaangażowanie pracowników naukowych, którzy zgłaszają propozycje zakupu książek potrzebnych im do badań własnych, a także przedstawiają listy lektur przeznaczonych dla studentów.

¹ Jenkins P.: *Faculty – librarian relationships*. Oxford 2005, s. 40.

Rys. 11. W jaki sposób użytkownicy wpływają na politykę gromadzenia zbiorów?
Źródło: Badania własne.

Rys. 12. Inicjatywy, z jakimi wychodzą biblioteki w kwestii gromadzenia zbiorów.
Źródło: Badania własne.

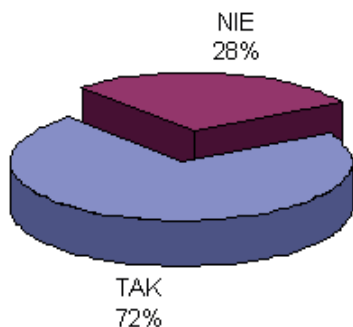
Zapytano również o inicjatywy bibliotek w kwestii gromadzenia księgozbioru. Udzielone przez respondentów odpowiedzi wskazują, że 70% badanych bibliotek takie inicjatywy podejmuje. Najczęściej proponowaną formą współpracy jest przedstawianie użytkownikom wykazów z propozycjami zakupu oraz organizowanie wystaw nowości wydawniczych dostępnych na rynku. Zamieszczone przez bibliotekarzy komentarze

wskazują, że poszukują oni stałego kontaktu z pracownikami naukowymi poprzez osobiste rozmowy czy konsultacje telefoniczne. Podobnie, jak w odpowiedziach na poprzednie pytanie bibliotekarze uważają, że na tym polu ich współpraca z pracownikami akademickimi układa się bardzo dobrze.

Ostatnie pytania z bloku tematycznego związanego z kształtowaniem księgozbioru dotyczyły gromadzenia publikacji naukowych pracowników oraz materiałów wewnętrznych jednostki organizacyjnej (np. instrukcji do ćwiczeń, rozporządzeń, sprawozdań z działalności jednostki).

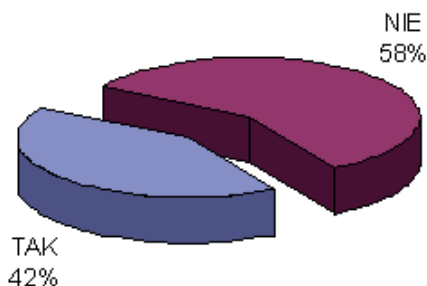
W 72% bibliotek gromadzone są publikacje pracowników jednostki w celach archiwizacji, w tym w 50% regularnie sporządzane są wykazy tych publikacji (biblioteki, które gromadzą tego typu publikacje a nie sporządzają ich wykazów odpowiedziały, iż takie wykazy sporządzają biblioteki główne).

Na pytanie o gromadzenie materiałów wewnętrznych 42% respondentów odpowiedziało, że takie materiały gromadzi.

Rys. 13. Czy biblioteka gromadzi publikacje pracowników swojej jednostki?

Źródło: Badania własne.

Rys. 14. Czy biblioteka gromadzi materiały wewnętrzne swojej jednostki?

Źródło: Badania własne.

Opracowanie i udostępnianie zbiorów

Ważnym obszarem współpracy bibliotek z pracownikami naukowymi jest opracowanie zbiorów. Odbywa się ono przy pomocy różnych programów w systemach bibliotecznych.

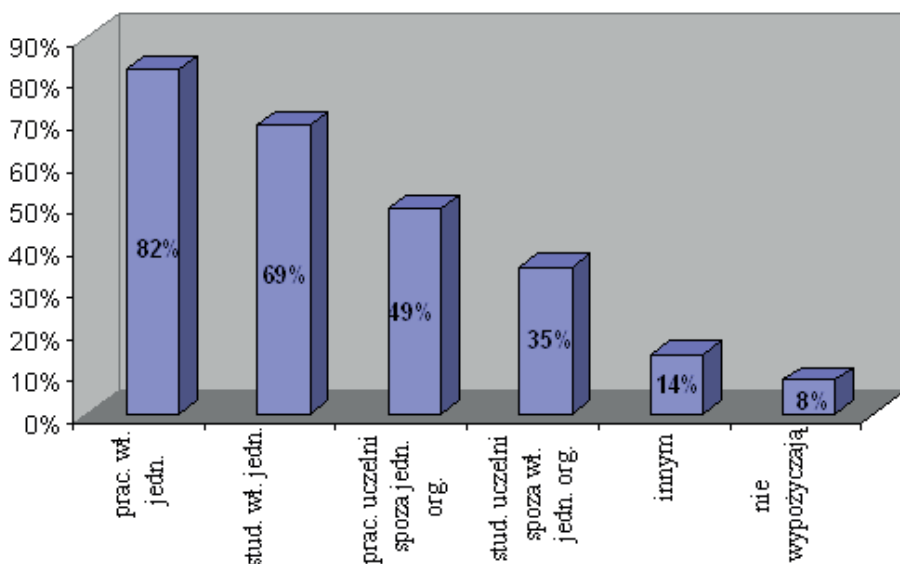
Opis formalny uzupełniany jest charakterystyką przedmiotową wyrażoną przez słowa kluczowe i/lub hasła przedmiotowe, ewentualnie klasyfikację (np. UKD). Adekwatne opracowanie rzeczowe dokumentu ułatwia użytkownikom szybkie i trafne jego wyszukanie. Scharakteryzowanie zawartości treściowej specjalistycznej literatury sprawia niekiedy problem opracowującym zbiory. Zapytano, czy bibliotekarze mogą w tej kwestii liczyć na pomoc pracowników naukowych.

W 28% badanych bibliotek pracownicy służą pomocą przy wyborze haseł przedmiotowych i/lub słów kluczowych czy klasyfikacji. W 72% bibliotek naukowcy nie włącza-

ją się do pomocy przy rzeczowym opracowaniu zbiorów. Pomimo dostępu do różnych polskich i zagranicznych baz ułatwiających tworzenie charakterystyki przedmiotowej katalogowanego dokumentu – komentarze respondentów dowodzą, że istnieje potrzeba współdziałania pracowników naukowych z bibliotekami na płaszczyźnie rzeczowego opracowania zbiorów.

Biblioteki systemu posiadają specjalistyczny księgozbiór odpowiadający dziedzinie reprezentowanej przez jednostkę organizacyjną. Stąd najczęściej główną grupę użytkowników tych bibliotek stanowią pracownicy naukowcy i studenci danej jednostki. Pamiętać jednak należy, że biblioteki te będąc integralną częścią wydziału, instytutu itp. są jednocześnie bibliotekami uczelni. Czy zatem tylko tej grupie użytkowników powinny służyć?

Chcąc uzyskać informacje, w jakim stopniu biblioteki systemu współpracują ze środowiskiem akademickim spoza danego wydziału czy instytutu zapytano, komu biblioteki wypożyczają zbiory na zewnątrz.

Rys. 15. Komu biblioteki udostępniają zbiory na zewnątrz?

Źródło: Badania własne.

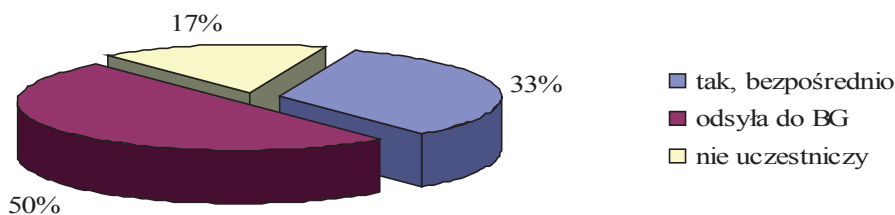
Zdecydowana większość badanych bibliotek wypożycza zbiory na zewnątrz pracownikom i studentom własnej jednostki. Połowa bibliotek swoje zbiory udostępnia także pracownikom spoza jednostki organizacyjnej, a około 35% – studentom spoza jednostki. Niewielki procent respondentów odpowiedziało, że gromadzone zbiory udostępnia wszystkim zainteresowanym. Ponad 8% bibliotek biorących udział w badaniu w ogóle nie udostępnia zbiorów na zewnątrz.

Takie wyniki wskazują, że biblioteki systemu zamykają się nie tylko przed obcymi, czyli użytkownikami spoza uczelni, ale bywa, że także przed studentami i pracownikami innych wydziałów. Zbiory zakupione przez instytut czy zakład z własnych środków na badania, mają służyć własnym studentom i pracownikom².

Można oczywiście przypuszczać, że biblioteki które nie wypożyczają zbiorów na zewnątrz, funkcjonują jako czytelnie i udostępniają je prezencyjnie szerszemu gronu użytkowników. Wydaje się, iż korzystne dla współpracy bibliotek ze środowiskiem naukowym byłoby poszerzenie grona użytkowników o czytelników z całej uczelni.

Inną formą udostępniania zbiorów na zewnątrz jest wypożyczanie międzybiblioteczne. Wypożyczalnia międzybiblioteczna pełni jedną z funkcji usługowych w bibliotece. Z jej usług korzystają przede wszystkim nauczyciele akademicy, doktoranci oraz dyplomanci. Znaczenie usług wypożyczalni międzybibliotecznej wzrosło z chwilą zastosowania poczty elektronicznej i digitalizacji zbiorów. Zamawiane materiały dostarczane są użytkownikom najczęściej w postaci elektronicznej. Jest to szybka i oszczędna forma udostępniania zbiorów.

Wyniki badań ankietowych wskazują na różny zakres współpracy bibliotek systemu ze środowiskiem naukowym w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych.

Rys. 16. Czy biblioteka pośredniczy w wypożyczaniu międzybibliotecznym?

Źródło: Badania własne.

Spośród ankietowanych bibliotek 33% bezpośrednio sprowadza materiały dla swoich użytkowników, 50% bibliotek pośredniczy w procesie wypożyczeń międzybibliotecznych udzielając informacji o sposobie wypożyczeń i odsyłając użytkowników do biblioteki głównej, gdzie mieści się wypożyczalnia międzybiblioteczna. Natomiast 17% bibliotek nie uczestniczy w wypożyczaniu międzybibliotecznym.

Informacja naukowa

Współczesna rzeczywistość zmienia oczekiwania użytkowników względem bibliotek. W epoce Internetu zarówno studenci, jak i pracownicy akademicy oczekują szybkiej, skondensowanej informacji. Bibliotekarze, wychodząc naprzeciw tym potrzebom, wskazują w jaki sposób nawigować po olbrzymim obszarze rozwijającej się informacji, jak

² Dziadkiewicz W.: Jakiej chcemy biblioteki? *Gazeta Uniwersytecka* [online] 1997 nr 40 [dostęp 20 maja 2008]. Dostępny w Internecie:

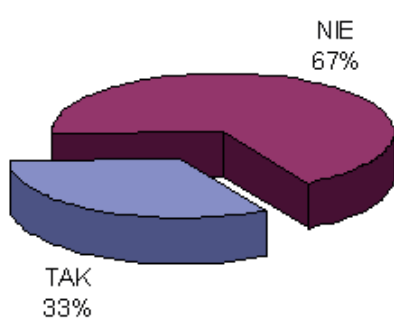
<http://gu.us.edu.pl/gusa.php?op=artykul&rok=1997&miesiac=1&id=1013&type=norm>.

efektywnie wykorzystywać nie tylko Internet, ale także inne bazy elektroniczne, jakimi dysponuje biblioteka. Pracownicy naukowcy także widzą potrzebę nauczania i rozwijania umiejętności wyszukiwania informacji.

P. Jenkins w swojej publikacji zastanawia się, kto powinien prowadzić szkolenia studentów w zakresie informacji naukowej – pracownicy akademicki, czy bibliotekarze? Autor uważa, iż jest to doskonale pole do współpracy obu grup, które współdziałając ze sobą są w stanie osiągnąć wspólny cel, jakim jest przysposobienie studentów do korzystania z zasobów informacji globalnej³.

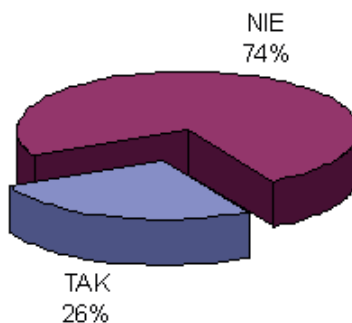
Z badań wynika, że zdecydowana większość bibliotek systemu nie prowadzi szkoleń dla użytkowników. Należy jednak wziąć pod uwagę, że w badaniach nie brały udziału biblioteki główne uczelni, a (co także potwierdzają komentarze) to właśnie one zwykle szkolą studentów w zakresie informacji naukowej i korzystania z zasobów bibliotek (tradycyjnych i elektronicznych).

Bibliotekarze bibliotek systemu, w których organizowane są szkolenia (zarówno indywidualne, jak i grupowe) najczęściej prowadzą zajęcia z zakresu specjalistycznych baz, obsługi katalogu komputerowego oraz odpowiadają na indywidualne zapotrzebowania użytkowników.

Rys. 17. Czy biblioteki prowadzą szkolenia indywidualne?

Źródło: Badania własne.

Rys. 18. Czy biblioteki prowadzą szkolenia grupowe?

Źródło: Badania własne.

Radosław Cybulski jest zdania, że „Marketing jako sposób myślenia i system działania (...) ma na celu uformowanie i utrzymanie w świadomości społecznej pozytywnego wizerunku biblioteki”⁴. Z marketingiem wiąże się Public relations (PR), jako sztuka i nauka osiągania harmonii z otoczeniem poprzez wzajemne porozumienie oparte na prawdziwej i pełnej informacji⁵.

³ Jenkins P.: *tamże*, s. 55-78.

⁴ Cybulski R.: Wizerunek biblioteki w strategii marketingowej, *Bibliotekarz* 1997 nr 7-8, s. 8.

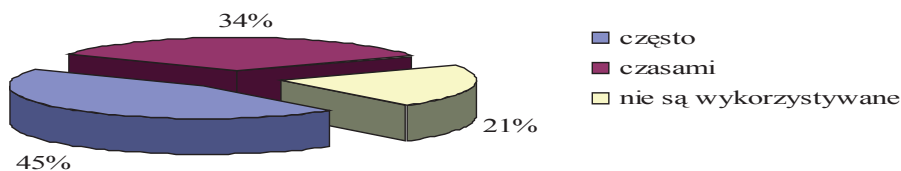
⁵ Public relations. W: *Wikipedia* [online] [dostęp 19.05.2008]. Dostępny w Internecie: http://pl.wikipedia.org/wiki/Public_relations.

Według Małgorzaty Witkowskiej „ważnym zadaniem PR w bibliotece akademickiej jest także utrzymywanie jak najlepszych kontaktów z władzami uczelni, w celu podtrzymywania statusu i znaczenia biblioteki w życiu szkoły”⁶.

Także P. Jenkins sądzi, że biblioteki powinny promować swoje usługi, podobnie jak czynią to inne branże. Uważa, że marketing jest niezbędny, by nie dopuścić do „starzenia się” bibliotek akademickich i zachować ich korzystny wizerunek w oczach użytkowników⁷.

W przeprowadzonych badaniach zauważono działania marketingowe bibliotek systemu biblioteczno-informacyjnego. Przejawiają się one głównie w propagowaniu nowych publikacji, baz elektronicznych oraz usług bibliotecznych. W promowaniu bibliotek wykorzystuje się Internet, informatory biblioteczne, plakaty, ulotki, ekspozycje oraz różne formy przysposobienia bibliotecznego.

Na pytanie, czy biblioteka informuje użytkowników o swoich zasobach i usługach (i czy informacje te są wykorzystywane), 71% respondentów odpowiedziało twierdząco. Natomiast 29% badanych przyznało, że nie pośredniczy w tego rodzaju informacji. Bibliotekarze promujący usługi biblioteczne uważają, że w większości przypadków (45%) informacje te często brane są pod uwagę przez użytkowników. Stosunkowo duży procent respondentów (34%) jest zdania, że informacje te są wykorzystywane tylko czasami. Zastanawiający jest fakt, że 21% bibliotekarzy, którzy docierają do pracowników akademickich i studentów z ofertą usług sądzi, iż informacje te w ogóle nie są wykorzystywane.

Rys. 19. Czy informacje o zasobach i usługach bibliotecznych są wykorzystywane?

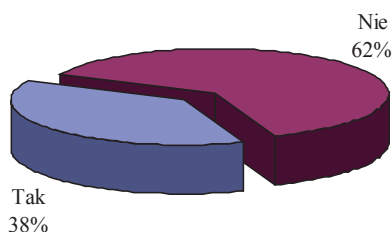
Źródło: Badania własne.

Nie ulega wątpliwości, że współpraca pomiędzy bibliotekami, a środowiskiem akademickim powinna wychodzić poza obszar biblioteki. Tymczasem na pytanie, czy biblioteka pośredniczy w informowaniu o okazjonalnych wydarzeniach w jednostce organizacyjnej, 62% ankietowanych odpowiedziało, że nie pośredniczy.

Spośród 38% bibliotek, które informują użytkowników o okazjonalnych wydarzeniach, większość zawiadamia o odczytach organizowanych na terenie jednostki, a tylko niektóre o innych wydarzeniach kulturalnych. W komentarzach podano formę przekazywanej informacji – zazwyczaj w tym celu wykorzystywana jest poczta elektroniczna oraz informacja ustna. Czasami rozpowszechniane są ulotki i plakaty.

⁶ Witkowska M.: Public relations w bibliotece – nasze nastawienie do różnych kategorii odbiorców informacji, *Bibliotekarz* 1997, nr 1, s. 7-8.

⁷ Jenkins P.: *tamże*, s. 86.

Rys. 20. Czy biblioteka pośredniczy w informowaniu o okazjonalnych wydarzeniach w jednostce organizacyjnej?

Źródło: Badania własne.

Relacje międzyludzkie

W amerykańskiej literaturze bibliotekarskiej temat współpracy bibliotekarzy z pracownikami naukowymi jest aktualny od wielu lat. Zainteresowani problematyką zastanawiają się nad relacjami pomiędzy bibliotekarzami bibliotek akademickich a pracownikami uczelni. Zagadnienie to jest o tyle ważne, że współpraca tych dwóch grup zawodowych ma duży wpływ na kształtowanie postaw młodych ludzi i ich edukację. Autorzy zwracają uwagę, iż pomimo podobieństw charakterologicznych i wspólnych celów zawodowych bibliotekarzy i naukowców, istnieje między nimi różnica w postrzeganiu roli, jaką powinna pełnić biblioteka, jak i miejsca bibliotekarza w edukacji studentów oraz zakresu świadczonych usług.⁸

Osobą, która pośredniczy między jednostką macierzystą a biblioteką jest opiekun naukowy. Jest nim pracownik naukowy upoważniony przez dyrektora jednostki organizacyjnej do bieżących kontaktów z biblioteką. Współpraca opiekuna naukowego z osobami prowadzącymi bibliotekę polega m.in. na konsultowaniu zakupów specjalistycznej literatury, doradztwie w opracowaniu rzeczowym księgozbioru, w sprawach lokalu, jego wyposażenia itp. Przeprowadzone badania wykazały, że 53% badanych bibliotek korzysta z pomocy opiekuna. W zamieszczonych komentarzach bibliotekarze podkreślają ważną jego rolę i przyjacielskie relacje panujące między nimi.

Powołanie przez jednostkę organizacyjną pracownika naukowego do kontaktów z biblioteką świadczy o chęci współpracy i zainteresowaniu władz jednostki sprawami biblioteki.

Zmieniający się świat (nastawienie społeczeństwa na szybki dostęp do informacji, możliwość jej pobierania, przechowywania i przekazywania) wpłynął na przekształcenie roli bibliotek z archiwów gromadzących piśmiennictwo na centra informacji naukowej. Proces ten powoduje zmianę stosunku pracowników naukowych do bibliotekarzy, którzy coraz częściej stają się partnerami dla pracowników akademickich. Coraz mniejszy procent bibliotekarzy mówi o wyniosłości, czy dystansie ze strony pracowników naukowych.

⁸ Jenkins P.: *tamże*, s. 20-24.

Przeprowadzone badania zdają się potwierdzać tę tendencję. Na pytanie o bariery psychologiczne w relacjach bibliotekarz – pracownik naukowy, 83% respondentów odpowiedziało, że takich barier nie odczuwa. Natomiast 12% bibliotekarzy było zdania, iż pracownicy naukowcy mają stereotypowy obraz ich zawodu.

W komentarzach powtarzały się opinie, że na postrzeganie bibliotekarza w środowisku akademickim (a tym samym na relacje panujące pomiędzy nim a użytkownikami) wpływ ma sam bibliotekarz – jego profesjonalizm i zaangażowanie w pracę.

Otwartą postawę wobec środowiska akademickiego oraz zaangażowanie w pracę widać było także w odpowiedziach udzielonych na pytanie dotyczące pozytywów we współpracy biblioteki z jednostką macierzystą. Pozytywy te określono w następujących punktach:

- pomoc merytoryczna przy doborze księgozbioru,
- duża samodzielność bibliotekarza, otwartość dyrekcji jednostki macierzystej na propozycje i inicjatywy wpływające ze strony biblioteki,
- zaufanie do profesjonalizmu pracowników biblioteki,
- możliwość permanentnego kształcenia i udziału w konferencjach,
- dostrzeganie zalet i osiągnięć pracowników biblioteki,
- miła atmosfera, wzajemne zrozumienie, akceptacja i życzliwość.

W odpowiedziach na pytanie o największe problemy we współpracy z jednostką macierzystą dominowało rozżalenie z powodów ograniczonych środków finansowych (wynikających nie ze złej woli jednostki macierzystej, lecz ze słabej kondycji ekonomicznej szkolnictwa wyższego). Pomijając sprawy finansowe, większość respondentów nie dostrzega poważniejszych problemów we współpracy z kadrą naukową.

Kwestie sporne dotyczą starszego pokolenia pracowników akademickich, którzy często traktują bibliotekarzy protekcjonalnie, nie dostrzegając ich profesjonalizmu.

Nieliczne wypowiedzi wskazywały na złą komunikację dotyczącą informowania o obowiązujących lekturach czy na brak systematycznej i kompletnej informacji o publikacjach pracowników danej jednostki.

Bibliotekarze zwracali także uwagę na dość częstą niemożność wyegzekwowania zwrotu książek wypożyczonych przez pracowników jednostki. Rozliczanie kont wypożyczeń (nierazko wieloletnich) przypomina niekiedy „szyfową pracę”, choć dotyczy osób aktualnie pracujących w uczelni.

Wnioski

Współpraca bibliotek uczelni ze środowiskiem akademickim wydaje się niezbędna dla osiągnięcia wspólnych celów naukowych i dydaktycznych. Zebrany materiał potwierdził, że taka współpraca istnieje, jednak układa się ona nierównomiernie w różnych aspektach działalności bibliotecznej.

Najlepiej rozwinięta i najbardziej widoczna jest ona przy kształtowaniu księgozbioru. Zapewnienie wartościowej literatury mobilizuje obie strony do współdziałania. Spośród respondentów 59% odpowiedziało, że istnieje wspólna polityka gromadzenia zbiorów

ustalona z władzami jednostki, a w 73% bibliotek pracownicy naukowcy pomagają przy selekcji księgozbioru. Dobra współpraca na tej płaszczyźnie świadczy o tym, że pracownicy naukowcy chętnie włączają się do działań bibliotecznych, jeśli widzą wymierne dla siebie korzyści. Gdy zależy im na zakupie specjalistycznej literatury, gorliwie składają dezyderaty oraz ustne propozycje zakupu. Chętnie także korzystają z inicjatyw, jakie podejmują biblioteki w kwestii doboru książek.

Na pomoc pracowników naukowych przy opracowaniu zbiorów może liczyć tylko 28% badanych bibliotek. Konsultacje odbywają się głównie okazjonalnie, na zasadach koleżeńskej porady. Pomimo dostępu do różnych baz ułatwiających katalogowanie dokumentów, respondenci podkreślają potrzebę takiej współpracy. Może należałoby więc zorganizować stałą formę współdziałania w tej dziedzinie?

W kwestii udostępniania zbiorów na zewnątrz, badania potwierdziły ogólnie znaną tendencję do ograniczania możliwości tego typu wypożyczeń. Być może otwarcie się bibliotek systemu na całą społeczność akademicką przyczyniłoby się do poprawy ich wizerunku, poszerzyło współpracę ze środowiskiem i zwiększyło satysfakcję użytkowników.

Wszechobecny marketing nie omija działalności bibliotek. By ich rola była w pełni dostrzeżona w środowisku muszą one promować swoją działalność. Przeprowadzone badania wskazały, że ponad 70% bibliotek informuje użytkowników o swoich zasobach i usługach. Natomiast o okazjonalnych wydarzeniach naukowych i kulturalnych organizowanych przez jednostki macierzyste informuje tylko 38% bibliotek. Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że biblioteki systemu swoją rolę ograniczają do spraw strictly bibliotecznych, niezbyt chętnie włączając się w promowanie działalności własnej jednostki. Możliwe, że umiejętne propagowanie wydarzeń naukowych i kulturalnych bardziej zintegrowałoby biblioteki z użytkownikami.

Ogniwem łączącym biblioteki systemu ze środowiskiem akademickim jest opiekun naukowy biblioteki. Niestety badania wykazały, że tylko połowa bibliotek otrzymuje tego rodzaju pomoc od swoich jednostek organizacyjnych. Z całą pewnością powołanie opiekunów naukowych w bibliotekach, gdzie taka praktyka nie jest stosowana, pomogłoby wzajemnemu zrozumieniu swoich potrzeb i oczekiwań oraz wpłynęłoby na poprawę relacji panujących pomiędzy obiema grupami zawodowymi.

Z przeprowadzonych badań wynika, że zdecydowana większość respondentów nie odczuwa barier psychologicznych w relacjach bibliotekarz – pracownik naukowy. Należy się zatem zastanowić, dlaczego współpraca tych dwóch grup jest na tak niskim poziomie. Czy wynika to z braku chęci, czy może z braku potrzeby zwiększenia tej współpracy?

Kondycja bibliotek systemu biblioteczno-informacyjnego uczelni zależy od potrzeb i budżetu jednostki organizacyjnej. Jednak nie wszystko można tłumaczyć trudnościami finansowymi. Z badań ankietowych nie wyłania się oczekiwany obraz symbiotycznej współpracy jednostek organizacyjnych z bibliotekami. Jednostki macierzyste nie zawsze czują potrzebę posiadania biblioteki.

Bibliografia

1. Cybulski R.: Wizerunek biblioteki w strategii marketingowej, *Bibliotekarz* 1997 nr 7-8, s. 8.
2. Dziadkiewicz W.: Jakiej chcemy biblioteki? *Gazeta Uniwersytecka* [online] 1997 nr 40 [dostęp 20.05.2008]. Dostępny w Internecie: <http://gu.us.edu.pl/gusa.php?op=artykul&rok=1997&miesiac=1&id=1013&type=norm>.
3. Jenkins P.: *Faculty – librarian relationships*. Oxford: Chandos Publishing, 2005.
4. Koniaszewska T., Uniejowska A., Zysek-Nockowska E.: Model systemu biblioteczno-informacyjnego Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej w edukacyjnym procesie przemian. W: *Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych*. Wrocław, 4-6 lipca 2007 roku [online]. [Warszawa]: SBP, 2007 [dostęp 11.06.2008]. (EBIB Materiały konferencyjne nr 17). Dostępny w Internecie: http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat17/koniaszewska_iin.php.
5. Kukurowska Z.: Nowe wyzwania przed biblioteką wydziałową w społeczeństwie informacyjnym, *Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej* 2003 nr 2-3, s. 11-16.
6. Łoś L.: *Biblioteki naukowe*. Wrocław: Ossolineum, 1980.
7. Public relations. W: *Wikipedia* [online]. [dostęp 19.05.2008]. Dostępny w Internecie: http://pl.wikipedia.org/wiki/Public_relations.
8. Witkowska M.: Public relations w bibliotece – nasze nastawienie do różnych kategorii odbiorców informacji, *Bibliotekarz* 1997 nr 1, s.7-8.

Cooperation between libraries belonging to the university library information system and academic community of chosen technical universities on the basis of survey research

The paper describes cooperation between libraries belonging to university library information system and the academic community. It is based on survey conducted in 18 technical and technology universities in Poland. Taken into consideration in the survey and in the article were branch, faculty and institute libraries, as “the closest” to researchers. The main and central libraries were intentionally omitted. The survey questions concerned among other things: cooperation with academic community in acquisition, cataloguing and stack selection (withdrawal); building better relations between librarians and library users. This survey research allows to establish how the cooperation works, whether it is advantageous for the sides and what forms it takes on.